

РЕЗЮМЕ

УКРЕПЛЕНИЕ ПОЛЬСКО-ЧЕШСКОГО СОЮЗА И ОБОСТРЕНИЕ ПРОТИВОРЕЧИЙ С ГЕРМАНСКОЙ ИМПЕРИЕЙ В КОНЦЕ X ВЕКА

Мокрянин Д.М. (Ужгород)

Мешко I с династии Пьястов объединил польские племена между реками Бобром, Вартой, Вислой и Одером и образовал Польское государство. С этого времени Польское государство и его государи становятся важным субъектом европейских международных отношений, вступают у противоречия с Германией в борьбе за балтийское Поморья. Оттон I мечтал о новой универсальной христианской империи, которая простиралась бы над старыми и новыми странами. Князья Болеслав II Чешский и Мешко I Польский вступили в союз и сделали все возможное для создания собственных, чешской и польской церковных систем. Кроме этого, князья получили поддержку у папы Римского, которому не нравились амбициозные планы императора.

Ключевые слова: Мешко I, Оттон I, династия Пьястов, династия Пршемисловичей, Болеслав II, Польское государство, Чешское государство, Германия.

SUMMARY

THE CONSOLIDATION OF POLISH-CZECH UNION AND AGGRAVATION OF CONTRADICTIONS WITH THE GERMAN EMPIRE AT THE END OF THE 10TH CENTURY

D. Mokryanin (Uzhhorod)

Meshko I with the dynasty of Pyastiv united the Polish tribes between the rivers Bobr, Varta, Visla and Oder and formed the Polish state. Since the Polish state and its rulers became an important subject of European intergovernmental relations, they stepped in opposition with Germany in a struggle for the Baltic maritime.

Otton I dreamt about a new universal Christian empire which stretched over old and new countries. The princes Boleslav Czech and Meshko Polish entered into the union and did everything possible for foundation of their own Czech and Polish church systems. In addition, both princes found the support of Pope whose ambitious plans of emperors weren't sent.

Key words: Meshko I, Otton I, the dynasty of Pyastiv, the dynasty of Pshemislovichiv, Boleslav II, Polish state, Czech state, Germany.

УДК 94(437.1) "04/14"+94(430) "04/14"

ВИБОРИ НІМЕЦЬКОГО КОРОЛЯ 1292 РОКУ Й ПОЗИЦІЯ ЧЕСЬКОГО ПРАВИТЕЛЯ ВАЦЛАВА II

Ліхтей І. М. (Ужгород)

У статті висвітлено перебіг виборів німецького короля 1292 р. Як виявилось, їх результат багато в чому залежав від позиції чеського короля Вацлава II. Завдяки йому на німецький трон було обрано майже відомого графа Адольфа Нассау.

Ключові слова: Чеське королівство, Священна Римська імперія, Вацлав II, Рудольф I Габсбург, Альбрехт Габсбург, Адольф Нассау, курфюрсти.

У липні 1291 р. у поважному 73-літньому віці помер німецький король Рудольф I Габсбург (1273–1291). Він відходив у засвіти, маючи тверде переконання в тому, що зробив усе можливе, аби його син Альбрехт посів німецький трон. А вже троє з чотирьох світських курфюрстів були зятями Рудольфа I Габсбурга. Крім того, він мав родича й серед Асканіїв, яким належав четвертий курфюртський голос. В останній рік свого життя Рудольф I Габсбург намагався зв'язати їх круговою порукою, аби під час майбутніх виборів вони голосували саме за його сина [15, с. 121-122]. Однак коли старий король помер, справа набула несподіваного

повороту. Проти обрання Альбрехта Габсбурга висловилися всі церковні курфюрсти, котрі побоювалися його надмірного посилення. Слідом за ними своє небажання щодо цієї кандидатури стали проявляти й деякі світські виборці. Першим від Альбрехта Габсбурга відвернувся молодий чеський король Вацлав II (1283–1305), чоловік його сестри Гутти (Ітки) (1271–1297).

Чимало сучасних дослідників (австрійських, німецьких, чеських) сходяться на думці, що 1292 р. через таку позицію чеського правителя Вацлава II німецьким королем було обрано графа Адольфа Нассау, хоч і Альбрехт

Габсбург мав непогані шанси на успіх. Щоправда, є й інші думки з цього приводу. Так, австрійський історик Карл Воцелка відзначає, що після смерті Рудольфа I Габсбурга на німецький трон було обрано зразу двох претендентів – поряд із Рудольфовим сином Альбрехтом королем було проголошено також Адольфа Нассау, і тільки війна між ними вирішила питання на користь Габсбургів [2, с. 77].

Тому в пропонованій науковій студії ставимо собі за мету простежити перебіг виборів німецького короля 1292 р. та з'ясувати, яку роль у цьому дійстві відіграв чеський король Вацлав II.

На початку 90-х рр. XIII ст. за плечима двадцятилітнього Вацлава II уже був нелегкий шлях утвердження свого панування. Він народився 27 вересня 1271 р. напередодні дня небесного покровителя Чеської держави св. Вацлава. Очевидно, на честь цього головного чеського святого майбутній король і отримав своє ім'я [8, с.328]. Слід відзначити, що Вацлав II був єдиним законним дитям Пршемисла Отакара II (1253–1278), народженим у його другому шлюбі. Вацлавів батько походив із прадавнього роду Пршемисловичів, а мати – Кунігунда, або Кунегунда чи Кунгута (бл.1245–1285), належала до династії Рюриковичів і Арпадовичів. По батьківській лінії вона, зокрема, була внучкою чернігівського князя Михайла Всеволодовича (1223–1246), який трагічно загинув у Золотій Орді і православною церквою піднесений до лику святих, та донькою його сина Ростислава Михайловича (бл.1219–1264). За своє життя Ростислав Михайлович був князем новгородським, галицьким, луцьким, а після втечі в Угорщину бл. 1244 р. одружився з Анною, донькою угорського короля Бели IV (1235–1270), служив жупаном березьким і земплінським, а відтак став баном Мачви. Від цього шлюбу й народилася Кунігунда [1, с.53, 55; 4, с.400; 14, с.30].

Після того, як 26 серпня 1278 р. на Моравському полі в жорстокій битві з німецьким королем Рудольфом I Габсбургом (1273–1291) трагічно загинув Пршемисл Отакар II, "король золотий і залізний" в оцінці тогочасних хроністів, його син Вацлав II залишився єдиним спадкоємцем чеського трону. Та позаяк на той час Вацлаві не виповнилося ще й семи років, самостійно правити в Чеському королівстві він не міг.

За владу над країною та право стати опікуном малолітнього Вацлава II розгорілася справжня боротьба, у яку втрутився й переможець Пршемисла Отакара II король Рудольф I Габсбург. Згідно з угодою, укладеною восени 1278 р. в Седльському монастирі, управителем Чехії та опікуном неповнолітнього короля на найближчі п'ять років став Вацлавів

двоюрідний брат, Бранденбурзький маркграф Оттон V Довгий (пом. 1298 р.), тоді як Моравію на такий самий термін отримав Рудольф I Габсбург. В Седльці було також підтверджено і укладання шлюбу між Вацлавом II та донькою Рудольфа I Габсбурга, про що було домовлено ще в 1276 р., тобто ще за життя Пршемисла Отакара II [14, с.48–49; 17, с. 138–139; 19, р. 15–16; 24, с.41].

Однак Оттон V Довгий виявився кепським управителем Чеського королівства. Зважаючи на ту обставину, що його авторитет залежить лише від опікунства, уже на початку 1279 р. він наказав відвезти Вацлава II з Праги в замок Бездеж (на півночі Чехії), де оточив Пршемисловича своїми відданими людьми. В результаті, Вацлав II став Оттоновим бранцем. На перших порах разом зі своїм сином перебувала й королева Кунігунда, але через кілька тижнів вона покинула Бездеж і перебралася у свої маєтки в Моравію, сподіваючись, що звідти вона зможе домогтися його звільнення. Долею свого короля переймалася і чеська шляхта, яка наполягала на його поверненні до Праги. Та бранденбурзький маркграф не зважав на домагання чеської знаті. Ба більше, намагаючись зміцнити своє становище в Чехії, Оттон V Довгий восени 1279 р. відвіз Вацлава II у Бранденбург [13, с. 46–50; 14, с. 53–55; 15, с.117–118; 19, р. 15–16; 24, с.41].

Тим часом ситуація в Чехії дедалі погіршувалася. Влада Оттона V Довгого трималася завдяки військовим підрозділам з Бранденбурга та інших німецьких регіонів. Вони плондрували чеські землі і, як повідомляють окремі хроністи, "завдавали жителям країни численних збитків" [20, с.374]. Втім деякі чеські вельможі поспішили скористатися з послаблення центральної влади для того, аби збагатитися за рахунок слабших, і навіть стали захоплювати королівські маєтки, а також нападати на церковні володіння. Налякана загрозливою ситуацією чеська шляхта зібралася в травні 1281 р. на сейм у Празі і тут уперше виступила на захист інтересів Чеського королівства, взявши на себе відповідальність за його подальший розвиток. Вона пообіцяла повернути захоплені маєтки короні, покласти край грабункам і розпочала переговори з бранденбурзьким маркграфом про повернення короля [13, с.53–54; 14, с. 66–69].

Аж весною 1283 р. представники чеської шляхти на чолі з празьким єпископом Тобіашем та Пуркартом з Яновців зуміли остаточно домовитися з бранденбурзьким маркграфом щодо винагороди за опіку над Вацлавом II. Загальна сума, яку запросив Оттон V, сягнула 35 тис. гривень срібла. Однак чеські пани стільки грошей не мали і пристали на те, що за піклування про чеського короля та його

виховання бранденбурзький маркграф отримує в заставу частину північної Чехії з такими містами, як Житава, Дечін, Мост та Усті над Лабем, а також замками Бездеж, Острим, Ронов, Сваров та Лабі. Все це мало відповідати сумі в розмірі 20 тис. гривень. Решту ж належало виплатити готівкою. Вдаючись до такого кроку, Оттон V плекав надії на тривале володіння цими територіями, а відтак і на їх приєднання до володінь Бранденбурзького маркграфства. Лише після того, як Оттон V отримав обумовлену суму і заставний лист на окреслені північночеські землі, відпустив Вацлава II додому [14, с.69–70; 17, с.140–143].

У травні 1283 р. Вацлав II нарешті повернувся в Прагу. На той час йому було 12 років, а тому він все ще не мав прав на самостійне правління. Найважливіші посади поділили між собою представники угруповання шляхти, які доклали чимало зусиль для звільнення свого короля. Невдовзі ці нові урядовці звернулися до Рудольфа I Габсбурга зі скаргою на правомірність отримання Оттоном V Довгим у заставу територій на півночі Чехії. Позаяк справа стосувалася безпосередньо його майбутнього зятя, то на імперському з'їзді, який відбувся 23 серпня 1283 р. у Фрейбурзі (Швейцарія), німецький король анулював територіальні поступки Вацлава II бранденбурзькому маркграфові. Своє рішення Рудольф I Габсбург мотивував тим, що 1278 р. Оттон V отримав в управління Чехію безкорисливо. В результаті, північночеські міста та замки було повернуто до складу Чеського королівства [13, с.56; 14, с.74].

Перший тиждень після свого повернення Вацлав II жив на Празькому граді без своєї родини. В житті його матері, королеви Кунігунди, після того, як вона весною 1279 р. розлучилася з сином і покинула замок Бездеж, сталися певні зміни. Вона оселилася у своїх володіннях в Опавському краї, звідки намагалася сприяти звільненню Вацлава II з-під Оттонової п'явки. У 1280 р. при дворі королеви Кунігунди з'явився несподіваний гість. Це був Завіш із Фалкенштейна, лідер родини Вітковців і зчленик заклоту, організованого в 1276 р. проти Пршемисла Отакара II. Замість того, аби вигнати Завіша за зраду її покійного чоловіка, Кунігунда взяла його до себе на службу. Вона вбачала в ньому бажаного спільника у протистоянні з Оттоном V Довгим, що на даний момент їй здавалося найголовнішим.

Однак відносини між королевою-вдовою, яка на той час могла мати десь тридцять п'ять років, та її, на кілька років молодшим, рицарським придворним швидко переросли з прагматичного партнерства в інтимні стосунки. Зв'язок між Кунігундою та Завішем викликав загальне здивування в суспільстві, особливо після того, як

королева-вдова десь на початку 80-х років XIII ст. народила позашлюбного сина [13, с. 50–51; 15, с.118–119].

Після повернення Вацлава II до Праги королева Кунігунда продовжувала залишатися у своїх володіннях, позаяк не була впеvнена, що син з порозумінням поставиться до її стосунків із Завішем. Тому з острахом вона написала йому спочатку листа. Однак Вацлав II не дуже переймався особистим життям матері і відразу ж відправив послів, аби ті привели її до Празького граду. Невдовзі, завдяки старанням Кунігунди, при королівському дворі з'явився і Завіш із Фалкенштейна. Він досить швидко здобув довіру королеви-вдови, а також молодого Вацлава II, котрий, так само, як і королева Кунігунда, опинився в полоні його чар [14, с.74–75; 15, с.119].

Свій вплив на короля Завіш відразу ж використав для того, аби прирвати владу в країні. Під час своєї першої поїздки в Чехію в 1283–1284 рр. він зміг отримати на головні посади своїх родичів та відданих йому людей. В результаті, Завіш із Фалкенштейна став фактичним володарем королівства, що викликало невдоволення з боку угруповання шляхти на чолі з празьким єпископом Гобіалем та Пуркаратом з Яновиць. Її найбільш амбітні представники відразу ж розпочали із Завішем боротьбу (так звана «нова війна»), однак весною 1284 р. зазнали поразки і були змушені поступитися своєму ненависному супротивникові всіма посадами [14, с.75–76; 23, с.389–392].

Очевидно, ще перед цією війною, а, можливо, після її завершення, Завіш із Фалкенштейна офіційно одружився з королевою-вдовою. Завдяки шлюбу з Кунігундою його становище в Чеському королівстві стало непохитним. Адже як вітчим Вацлава II Завіш здобув право бути його опікуном і регентом королівства. До цього часу піднятися так високо владною драбиною в Чеській державі не вдавалося жодному шляхтичеві [14, с. 77–78; 14, с.119].

Таке стрімке сходження Завіша із Фалкенштейна на владний олімп багатьох насторожувало, причому не лише в Чеському королівстві, де його успішне просування блокувалося політичними амбіціями частини аристократії, але й за межами країни. Так, Завіш був наче більшою в огні для Рудольфа I Габсбурга, котрий вбачав в його особі ймовірну загрозу для подальшої влади свого майбутнього зятя Вацлава II. Тому німецький володар всіляко намагався посилити становище юного чеського короля. Починаючи з 1284 р. Рудольф I Габсбург став наполягати, аби Вацлав II прибув до нього і поставив крапку у справі одруження з його донькою Гугою [14, с.79]. У завершенні шлюбного процесу німецький король був особисто зацікавлений, адже бажав бачити свою

доньку на чеському троні. До того ж, він сподівався, що Вацлав II, як його зять буде підтримувати політику Габсбургів і в майбутньому допоможе іншому представникові цієї династії здобути владу в країні.

Завершальна церемонія шлюбу Вацлава II з Гутою Габсбурзькою відбулася в січні 1285 р. в Хебі, імперському місті, розташованому неподалік від тодішніх чеських кордонів (нині на території Чеської республіки). Після весільної ночі Рудольф I Габсбург виділив Вацлаву II його спадкові землі, Чехію й Моравію, в лено і визнав його чеським королем. Однак своїй доньці Рудольф I Габсбург не дозволив поїхати разом із чоловіком до Праги і після завершення весільних урочистостей забрав її з собою в імперію [7, s.71–85; 14, 79–86; 19, p.25–26; 24, s.54–55]. Чому німецький правитель вчинив саме так, можна лише здогадуватися. Безперечно, свою роль тут відіграв і Завіш із Фалкенштейна. Але що саме насторожувало Рудольфа I Габсбурга в особі цього чеського вельможі – чи погіршення ставлення Завіша до королеви Кунігунди, чи його політичний вплив – достеменно не відомо. Біля свого батька Гута залишалася упродовж наступних двох років, адже ситуація в Празі в цей час була досить неспокійною.

У вересні 1285 р. померла королева Кунігунда. У тому ж таки місяці, а точніше 27 вересня 1285 р., Вацлаву II виповнилося 14 років і він досяг повноліття. Однак реальна влада й надалі залишалася в руках його вітчима. У 1285 р. Завіш із Фалкенштейна почувався настільки могутнім, що вирішив хоча б частково відновити імперію Пршемисла Отакара II. Реалізацію свого задуму розпочав із Каринтії, яка до цього часу не мала власного герцога, позаяк Майнгард II Герц-Тирольський тут владарював лише як управитель. Від імені Вацлава II Завіш став вимагати, аби Рудольф I Габсбург повернув Каринтію до складу Чеської держави. Звичайно, німецький король повністю відкинув чеські домагання [14, s.86–91; 19, p. 26; 24, s. 55]. Однак все це неприємно вразило Габсбургів і в результаті ще більше загострило і так досить напружені стосунки між німецьким володарем і Прагою, яку репрезентував Завіш із Фалкенштейна.

З огляду на небезпеку, яку становив Завіш для інтересів Габсбургів, німецький король у 1287 р. вирішив відправити до Чехії свою доньку Гуту. Їй належало зробити все можливе, аби обмежити вплив Завіша на свого чоловіка, зняти з Вацлавових очей облуду і переконати його в тому, що той має злі наміри. На початку липня 1287 р. Гута прибула до Праги, де її зустріли з великими почестями [14, s.92–93; 19, p.26–27; 24, s.56]. Та через кілька місяців Завіш подався в Угорщину і, ймовірно, в середині лютого 1288 р.

знову одружився. На цей раз із сестрою угорського короля Ласла IV Половця (Куна) (1272–1290) – Ержибет. Десь до червня 1288 р. всесильний вельможа залишався в Угорщині, а після повернення в Чехію оселився зі своєю дружиною в замку Своянов. Побоюючись, що Завіш намагатиметься захопити чеський трон, Вацлав II, очевидно, наприкінці листопада 1288 р., виманив його до Праги, звинуватив у зраді і наказав кинути за ґрати. В очікуванні суду Завіш перебував під вартою у Білій вежі Празького граду. Однак його спільники продовжували утримувати низку замків і становили серйозну небезпеку для чеського правителя [11, s.329; 13, s.62–65; 14, s.95–104; 19, p.31; 24, s.31–33].

З ув'язненням Завіша з Фалкенштейна юний Вацлав II став на шлях утвердження самостійної влади. Наприкінці лютого 1289 р. він разом із Гутою відправився в м.Хеб, де зустрівся з Рудольфом I Габсбургом. Той так зрадив зятеві й доньці, що, всупереч своїй усталеній звичці, на честь гостей навіть затанцював. Відтак, 4 березня 1289 р. німецький король, для якого падіння Завіша мало важливе значення, підтвердив Вацлаву титул курфюрста і високу імперську посаду архичашника. Визнання за чеським королем титулу курфюрста було в інтересах Рудольфа I Габсбурга, котрий плекав надію на майбутніх виборах посадити на німецький трон свого молодшого сина, який також звався Рудольфом. Як курфюрст Священної Римської імперії, Вацлав II повинен був підтримати габсбурзьку кандидатуру [7, s.88; 8, p.34, p. 58–59; 14, s.106; 19, p.35; 24, s.68].

А тим часом Завішеві родичі Вітковці підняли на півдні Чехії повстання з метою позбавити Вацлава II влади й посадити на чеський трон вроцлавського князя Генрика IV Пробуса (1270–1290). У цій непростій ситуації юний Пршемислович вирішив шукати підтримки у свого тестя – німецького короля. Весною 1290 р. Вацлав II подався до Ерфурта, аби тут знову зустрітися з Рудольфом I Габсбургом. Німецький правитель, який, на відміну від чеського короля, не мав постійної резиденції, управляв імперією давнім способом, відомим ще з часів Карла Великого, тобто з “сідла коня”. В умовах неосязної Священної Римської імперії задля ефективності управління усталився звичай, згідно з яким правителі перебували в постійному русі, аби тримати під неусипним контролем усі регіони. Так само управляв країною і Рудольф I Габсбург, який зупинявся на кілька місяців лише в окремих містах. Незвично тривалим було хіба що його перебування у Відні, де після здобуття австрійських земель він провів цілих чотири роки. У 1290 р. німецький король зупинився в Ерфурті, куди також скликав імперський з'їзд.

Про зміст ерфуртських переговорів, які відбулися 1290 р. між Рудольфом I Габсбургом

та чеським королем, маємо куці відомості. Напевно, сторони обговорили заплановану Вацлавовим тестем подорож до Риму за імператорською короною та про можливість, в разі успіху, обрання Рудольфа молодшого німецьким королем. У планах Рудольфа I Габсбурга було поділити владу між членами родини таким чином: сам він сподівався здобути імператорський титул, його старший син Альбрехт (Альберт) зберіг би за собою австрійські землі, Штирію і Крайну, тоді як молодший син Рудольф, який на той час був герцогом швабським, став би німецьким королем. Після того, як у 1281 р. помер син Рудольфа I Габсбурга – Гартман, котрий мав стати його спадкоємцем, німецький правитель вів перемовини про можливість інших своїх хлопців. Зрештою виявилось, що найбільш прийнятною для всіх є кандидатура його молодшого сина Рудольфа. Саме для нього він тепер і збирав голоси курфюрстів. Серед них багато важив і голос чеського короля. У грамоті, виданій у квітні 1290 р. в Ерфурті, Вацлав II зобов'язувався голосувати під час майбутніх виборів німецького короля за Рудольфа Габсбурга-молодшого [14, s.107–108; 22, s.410].

Під час перебування в Ерфурті Вацлав II домовився зі своїм тестем також про військову допомогу, яку той обіцяв йому надати для боротьби проти порушників миру в Чехії, адже частина Вітковців продовжувала чинити збройний опір правителю. Для підтримки Вацлавової влади німецький король відрядив у Чехію військовий підрозділ, на чолі якого поставив свого сина Рудольфа. Той перебував із Вацлавом II у подвійних родинних стосунках, позаяк був не лише братом дружини чеського короля, але й чоловіком його молодшої сестри – Анежки Пршемисловни. Двадцятилітній, граціозний і шляхетний швабський герцог Рудольф і Вацлав II, який всотав з молоком вишукані манери придворного життя, були майже однакового віку, швидко знайшли спільну мову й поверталися з Ерфурта до Праги як добрі друзі.

Однак дружба між Вацлавом II та Рудольфом тривала недовго. Після короткочасного перебування в Празі Рудольф Габсбург молодший занедужав і 10 травня 1290 р. тут і помер. Як відзначає автор “Збраславської хроніки”, чеський король влаштував йому пишній похорон, роздав за спасіння його душі велику милостину і розпорядився, аби у всіх храмах королівства відслужили месу за покійним родичем [14, s.108; 19, p.44; 24, s.79].

Відтак Вацлав II взявся за приборкання Вітковців. Деякі чеські історики (Ф.Палацький, В.Томек) відзначають, що Рудольф I Габсбург порадив Вацлаву возити Завіша в супроводі зійська замками, які утримували його спільники

і, погрожуючи стратою опального вельможі, примусити їх припинити заколот. Король послухав тестя і таким чином відбирав замки від Завішевих прибічників. Так тривало до тих пір, поки королівське військо, на чолі якого стояв Вацлавів зведений брат Мікулаш Опавський, разом із Завішем не підійшло до замку Глубока, що поблизу Чеських Будейовиць. Цю твердиню боронив Завішев брат Вітек. Він, очевидно, не повірив, що Мікулаш Опавський наважиться стратити Завіша, і відмовився добровільно здати замок. Однак Мікулаш Опавський без жодних вагань вирішив дотримати слова свого володаря і 24 серпня 1290 р. на очах у переляканих Вітковців, які стояли на галявині перед замком, Завішеві відрубали голову. Замок здався на милість представника чеського короля [5, s.242; 18, s.310].

У серпні 1290 р., очевидно, коли вже розпрощався зі Завішовими спільниками любігата князя Вацлав II знову прабує до Ерфурта, де все ще перебував зі своїм оточенням Рудольф I Габсбург. Разом з Вацлавом II до Ерфурта приїхала й королева Гута, яка тут востаннє бачилася зі своїм батьком. Здоров'я Рудольфа Габсбурга слабло. Адже йому вже було 72 роки. Для епохи Середньовіччя це був дуже поважний вік. Усвідомлюючи наближення кінця свого земного життя, Рудольф I Габсбург влітку і восени 1290 р. намагався забезпечити шлях до німецького трону Альбрехтові, останньому зі своїх синів. Після смерті свого молодшого брата Рудольфа герцог Альбрехт залишався єдиним можливим кандидатом Габсбургів на німецький трон. Старий король апелював до Вацлава II, аби тепер він підтвердив на користь Альбрехта ті зобов'язання, які дав Габсбургам весною, коли йшлося про обрання Рудольфа-молодшого.

Намагаючись забезпечити чи зберегти Вацлавову прихильність, у вересні 1290 р. Рудольф I Габсбург видав у Ерфурті нову грамоту, якою знову підтвердив чеському королеві курфюрський голос та посаду архикашика. Документ, очевидно, було спрямовано проти Вітельсбахів, які панували у Нижній Баварії. Під час останніх виборів 1273 р. вони отримали право голосу за рахунок Пршемисла Отакара II і надалі претендували на статус курфюрстів [14, s.124; 21, nr.1515, p.652; 22, s.420].

Чим завершилися перемовини з Рудольфом I Габсбургом щодо чеської підтримки кандидатури Альбрехта на майбутніх виборах – не відомо. Король Вацлав II, очевидно, не висловлювався відкрито проти Альбрехта, однак не давав і жодних обіцянок, що під час виборів проголосує саме за нього. Він, мабуть, добре усвідомлював, яке зростання особистої влади може принести Альбрехтові кумуляція всіх габсбурзьких земель разом з королівським

титолом. Чеський володар з підозрою також стежив за спробами Альбрехта здобути угорський трон після таємного вбивства 10 липня 1290 р. короля Ласла IV Половця (Куна), котрий не залишив по собі дітей, а, отже, не мав прямого спадкоємця.

В результаті, 31 серпня 1290 р. Рудольф I Габсбург на досить сумнівних правах виділив Угорське королівство в лено Альбрехтові. Формальною підставою для такого рішення послужило визнання угорським королем Белою IV (1235–1270) васальної залежності від імператора Фрідріха II Штауфена (1211–1250), який обіцяв допомогу в боротьбі з татарами, хоча так її і не надав [3, с.163]. Цей хід Рудольфа I Габсбурга не сприймався серйозно, однак повинен був забезпечити Габсбургам більший вплив у разі, якщо вони дійсно мали б намір посісти угорський трон. З другого боку, це стало важливим прецедентом для можливої Альбрехтової експансії у майбутньому. Зрештою, короною св.Іштвана заволодів родич убитого Ласла IV з бічної гілки Арпадовичів, який зійшов на угорський трон як Андраш III (1290–1301) [14, s.124–125; 22, s.416–418].

Проте для Вацлава II спроби Альбрехта здобути Угорщину були серйозним застереженням. До того ж, відносини між ним і Альбрехтом Габсбургом ніколи не були теплими. Роками старший, войовничий і суворий Альбрехт не був Вацлаву II до душі. Особистих симпатій між цими двома політиками не існувало. Щоправда, траплялися окремі моменти, коли вони знаходили спільну мову, але до цього їх спонукала політична необхідність чи доцільність. Королева Гута, котра як представниця габсбурзької династії й Альбрехтова сестра мала великий інтерес у справі примирення брата зі своїм чоловіком, неодноразово виступала між ними в якості посередника задля врегулювання відносин [14, s.124].

Так, десь навесні 1291 р. за посередництва королеви Гуті було домовлено про особисту зустріч молодого чеського короля і герцога Альбрехта поблизу Знойма. У “Збраславській хроніці” читаємо: „Тоді королева Ітка як жінка передбачлива і прозрілива прагнула припинити сварку між князями, а тому доклала до цього неабияких зусиль і з великою наполегливістю умовляла як свого чоловіка переконаннями, так свого брата листами й посольствами. Таким чином, за її посередництва за згодою сторін було визначено день для примирення, у який би кожний підійшов до Знойма, що на державному пограниччі, і привів із собою на місце зустрічі тільки по двадцять осіб, а не більше, аби невелика кількість супроводу усунула з обох сторін лихі підозри і кожний без гомону галасливого люду спокійно й остаточно

виговорив усе, що мав на серці” [19, р. 55–56; 24, s.91].

Зустріч відбулася, очевидно, в квітні 1291 р. Однак Альбрехт, всупереч попереднім домовленостям, прибув під Зноймо у супроводі військових підрозділів, з допомогою яких намагався залякати чеського короля. Та Альбрехтова владна манера викликала з боку Вацлава лише негативну реакцію і, в результаті, успіху в перемовинах так і не було досягнуто. На думку німецького дослідника К.-Ф.Крігера, невдачу цієї зустрічі слід шукати не тільки у відмінності інтересів династій Габсбургів і Пршемисловичів, але, насамперед, у несхожості двох особистостей. Адже, відзначає К.-Ф. Крігер, згідно зі свідченнями джерел, молодий чеський король мав роздвоєну, вразливу і невірноважену вдачу і герцог Альбрехт, котрий прибув до Знойма у супроводі чималої збройної дружини, своїми владними манерами поза всяким сумнівом розбив усі шанси завоювати прихильність Вацлава II [16, s.73]. Подібних поглядів дотримується й сучасна чеська дослідниця К.Харватова, яка відзначає, що розповідь “Збраславської хроніки” вказує на деякі риси характеру обох суперників – схильність до силових дій з боку Альбрехта Габсбурга і небажання Вацлава II поступитися перед натиском [14, s.138–139].

Допоки був живий німецький король Рудольф I Габсбург він також робив усе можливе, аби між його сином і зятем панували дружні відносини, позаяк прагнув зберегти на майбутні роки співпрацю між Габсбургами і Пршемисловичами [14, s.124]. Та з його смертю 15 липня 1291 р. стосунки між Альбрехтом і Вацлавом II неабияк зіпсувалися, що й засвідчили вибори німецького короля.

Загалом становище герцога Альбрехта після смерті його батька Рудольфа I Габсбурга було не з легких. Проти нього об'єдналося чимало можновладців – угорський король Андраш III, чеський володар Вацлав II, герцог Нижньої Баварії, граф Савойський, церковні владики Зальцбурга, Аквилеї й Констанци, а також ломбардські міста та вільні общини швейцарських земель. Вони мали за мету позбавити Альбрехта Габсбурга та його союзника Майнгарда II Герц-Тирольського їхніх герцогств (Австрії та Каринтії).

Улітку 1291 р. угорський король Андраш III, маючи підтримку зальцбурзького архієпископа Конрада фон Вансторфа, напав на австрійські землі, аби помститися за спробу Альбрехта заволодіти спадщиною Арпадовичів. Наприкінці серпня 1291 р. супротивники уклали мир, однак Альбрехт був змушений відмовитися від усіх претензій на Угорщину і навіть пішов на деякі територіальні поступки на користь Андраша III [6, с.117]. Та ще більша небезпека

чатувала на Альбрехта в швейцарських землях, де Габсбурги мали володіння і розпоряджалися вищою судовою владою над багатьма общинами. Опір проти зростання їх могутності вплився в повстання, до якого приєдналася значна частина гамтешніх вищих духовних і світських феодалів. У ході цієї боротьби в серпні 1291 р. вільні общини трьох альпійських «лісових земель» Урі, Швіца й Унтервальдена об'єдналися і поклали початок новому політичному утворенню на території Священної Римської імперії – Швейцарському союзу.

Проти посилення влади Альбрехта стала виступати також шляхта штирійських і австрійських земель. До того ж, на ці території, чи бодай на їх частину, стало зазіхати чимало сусідніх можновладців. Єдиним союзником Альбрехта Габсбурзького в Альпійському регіоні залишався Майнгард II Герц-Тирольський. Щоправда, під впливом своєї дружини Гутти король Вацлав II вийшов з альянсу, а єпископа Зальцбурзького Альбрехт задобрихав далекосяжними територіальними й вотчинними володіннями. Відтак Альбрехт зумів зламати шпир замків австрійських повстанців і, здійснивши блискавичний зимовий похід через перевал Земмерінг, придушив повстання в Штирії. Так само енергійно Майнгард II Герц-Тирольський приборкав повстання в Каринтії [6, с.117; 14, 137; 22, с.432–435].

Тим часом тривала підготовка до виборів німецького короля. Здається, що Альбрехт Габсбург, якому з літа 1291 р. довелося приборкувати заворушення у власному домені, не був остаточно впевнений у своїх шансах здобути корону. І всупереч нестабільній ситуації в Штирії, Альбрехт аж до кінця лютого 1292 р. перебував у Відні, де, крім іншого, вів переговори про своє обрання з представниками духовних князів [7, с.168].

За кандидатуру Альбрехта Габсбурга активно виступав Людвиг II Суворий – Рейнський пфальцграф (1253–1294) і герцог Верхньої Баварії (1255–1294). Він був причетний до обрання Альбрехтового батька Рудольфа Габсбурга і тепер знову взявся забезпечити голоси для Габсбургів. Щоправда, на цей раз у своїх стараннях він не досяг великих успіхів. Як вказує відомий австрійський історик Еріх Шальнер, «Альбрехт був би, поза сумнівом, найавторитетнішим претендентом на німецьку королівську корону, проте князі зрозуміли, що його слід боятися і що його обрання могло б означати визнання спадкових претендувань Габсбургів на престол, а отже, загрозу для виборчого права князів чи перетворення його на «власність» [6, с.116]. Тому окремі світські курфюрсти, пов'язані родинними стосунками з Рудольфом I Габсбургом, не проявляли великого інтересу віддати свої голоси за його сина

Альбрехта. Такої ж позиції дотримувався і Вацлав II, який також належав до колегії курфюрстів, що мали обирати німецького короля.

До речі, Вацлаву II уперше довелося цілком самостійно приймати рішення зовнішньополітичного характеру і він мав намір сповна скористатися своїм становищем. Єдине в чому був твердо переконаний – це в рішенні не висувати власну кандидатуру на німецький трон. Як тверезо мислячий політик, чеський король добре усвідомлював, що в очах курфюрстів не є тією бажаною особою, яка б досягла загального консенсусу. Адже подібно до свого батька, Вацлав II був могутнім володарем, а тому його претензії на німецький трон імперська верхівка могла сприйняти як серйозну загрозу її інтересам. Щоправда, не всі члени родини чеського правителя з порозумінням ставилися до такого рішення. Так, Вацлавова сестра Анежка теж виступала на брата, бо вважала, що йому не вистачає честолюбства, а тому він і не висуває свою кандидатуру на німецький трон, хоча має непогані шанси [19, p.67; s.22, s.416–418; 24, s.104].

Втім, напевно чи така риса характеру, як честолюбство, для Вацлава II нічого не означала. На думку сучасної чеської дослідниці К.Харватової, честолюбство, прагнення бути гідним спадщини «великого» батька супроводжували Вацлава II упродовж усього періоду його самостійного правління [14, s.138].

Восени 1291 р., у зв'язку з підготовкою до виборів, Вацлав II розпочав політичні переговори. Так, 29 листопада 1291 р. він зустрівся в Житаві з Бранденбурзьким маркграфом Оттоном V Довгим (1267–1298) та Саксонським герцогом Альбрехтом II (1260–1298). Обидва північнонімецькі курфюрсти зобов'язалися віддати свої голоси за того, кого підтримуватиме чеський правитель [7, s.165; 8, пг. 44, p.71–73]. Ця домовленість не приховувала досить стриманого ставлення світських курфюрстів до кандидатури Альбрехта Габсбурга. І це при тому, що всі троє перебували з Габсбургами у близьких родинних стосунках.

Однак світські курфюрсти могли й не дотримати свого слова, а отже, не слід було повністю відкидати й Альбрехтову кандидатуру. Тому на початку 1292 р. Вацлав II знову обговорював умови, на основі яких погодився б його підтримати. Які вимоги висував чеський король і що він хотів отримати за свій голос, – не відомо. Згідно зі свідченням Отокара Штирійського, Вацлав II дбав не лише про власні інтереси, але й вимагав забезпечення прав на частку родинних володінь для свого малолітнього племінника Яна, сина Рудольфа Габсбурга (молодшого) і Анежки Пршемисловни, який народився вже після смерті

батька десь у другій половині 1290 р. чи на початку 1291 р. [7, s.164, 9, st.58939–58982, s.785; 14, s.138]

Для себе ж Вацлав II хотів отримати насамперед частину альпійських володінь Габсбургів. Реально він міг претендувати на землі Австрії від чеського кордону до Дунаю – територію, яка в 1276 р. була задекларована як придане його дружини Гути. Можливо, що чеський король підняв також питання про Каринтію, адже на це герцогство в нього існували серйозні правові підстави. Не слід відкидати й те, що Вацлав II мав намір повернути всі колишні володіння свого батька, відібрані Рудольфом I Габсбургом, тобто Австрію, Штирію, Каринтію, Крайну. Масштаби вимог залишаються невідомими. Та, очевидно, і на цей раз згоди між Вацлавом II і Альбрехтом Габсбургом не було досягнуто [14, s.138].

Втім, у разі дотримання Житавських домовленостей, ключову роль у виборах мав відігравати Вацлав II, і саме з ним Альбрехт Габсбург повинен був порозумітися, аби посісти німецький трон. Утрата голосу чеського короля не залишала йому жодних шансів. Адже виборча арифметика була залізна: сім курфюрстів – сім голосів. Із самого початку проти Альбрехта виступали всі три духовні курфюрсти. Шанси на успіх могли забезпечити голоси чотирьох світських курфюрстів, причому всі четверо мали проголосувати “за”. Якщо б Альбрехт Габсбург отримував відмову з боку чеського короля, це означало б для нього крах. Отже, чеський голос, до якого приєдналися і голоси Саксонського герцога та Бранденбурзького маркграфа під час виборів німецького короля, що відбулися весною 1292 р. у Франкфурті-на-Майні, мав дійсно вирішальне значення [14, s.139].

Сам Вацлав II через проблеми зі здоров'ям участі у виборах не брав. Про це свідчить грамота Майнцького архієпископа Герхарда від 10 травня 1292 р., з якої й довідуємося, що Вацлав II скаржився на недугу, через що не мав можливості особисто взяти участь у виборах. Замість себе він відрядив до Франкфурта-на-Майні дипломатичну місію на чолі з мейсенським пробостом Бернардом з Камениць, який походив із Лужиці і до появи на службі в чеського короля був канцлером у вроцлавського князя Генрика IV Пробуса. До складу місії входили головний кемердинер Чеського королівства Гінек з Дубе, каданський бургграф Альбрехт зі Жеберка і головний маршалок Тобіаш (Добеш) з Бехіне. З Праги вони виступили з “неймовірною пишністю”, яка мала продемонструвати велич чеського володаря [7, s.170; 8, nr.46, p.74–75; 10, 107–113; 14, s.139; 19, p.56–57; 22, s.438; 24, s.91].

Постає, однак, питання, чи представники Вацлава II, у розпорядженні якого були три

голоси, отримали від нього чіткі інструкції з приводу того, котрому кандидатові належало віддати перевагу. Історик Йозеф Шуста, спираючись на свідчення Збраславської хроніки, вважав, що дипломатична місія чеського короля мала, насамперед, протидіяти обранню Альбрехта Габсбурга, а отже, Вацлав II не вказав, якого саме претендента на німецький трон слід підтримати [22, s.438]. Подібну думку обстоює й сучасна чеська дослідниця К.Харватова. Вона відзначає, що позаяк на момент від'їзду дипломатичної місії з Праги ще тривали передвиборчі перемовини, то Вацлав II не мав можливості зайняти чітку позицію з приводу підтримки конкретної кандидатури. Тому Бернард з Камениць отримав лише інструкції зробити все для того, аби зашкодити обранню на німецький трон Альбрехта Габсбурга. В іншому Вацлав II дозволив своєму дипломатові діяти на власний розсуд, покладаючись на його далекоглядність [14, s.139].

Крім інформації про недугу чеського короля, грамота від 10 травня 1292 р. містить також заяву, з якої випливає, що Вацлав II передав через згаданих послів свій голос саме Майнцькому архієпископові. Згідно з домовленостями між саксонським герцогом і чеським королем, а, очевидно, й бранденбурзькими маркграфами Герхард, крім того, що голосував особисто, під час виборів 1292 р. розпоряджався також голосами трьох світських курфюрстів. Так виглядала розстановка сил під час виборів [7, s.170; 8, nr.46, p.74–75].

Про перебіг франкфуртських виборів відомо мало. Сучасні історики намагаються відтворити їх перебіг на основі як нарративних джерел, так і повідомлень дипломатичного характеру. Очевидно, що представник чеського володаря Бернард з Камениць поінформував Майнцького архієпископа Герхарда, що мав вести переговори з іншими трьома виборцями, яку позицію займає Вацлав II щодо кандидатури Альбрехта Габсбурга. Намірам чеського короля активно протидіяв Людвиг II Суворий. Він був дуже здивований, що Вацлав II не бажає віддавати голос за брата своєї дружини, проти якого, до того ж, підбурих ще двох світських курфюрстів. Однак під час переговорів чеські представники були непохитними. До Франкфурта стали наблизитися війська Альбрехта Габсбурга, що викликало неспокій серед курфюрстів. На якусь мить вони, мабуть, навіть стали схилитися до підтримки габсбурзького претендента. Та уповноважені Вацлава II і надалі категорично відмовлялися віддати голос свого володаря за Альбрехта Габсбурга.

Тоді Кельнський архієпископ за підтримки Трірського архієпископа запропонував обрати королем маловідомого графа Адольфа Нассау, який мав стати іграшкою в руках курфюрстів. Свідченням цього є, зокрема, його передвиборчі обіцянки Кельнському архієпископові. Про те, наскільки напруженими були переговори і як важко вдавалося досягнути компромісу, свідчить і перенесення виборів з 2 на 5 травня. За цей час Бернард з Камениць, очевидно, зустрівся з Адольфом Нассау і обговорив з ним умови, на яких чеська сторона була готова підтримати його кандидатуру [7, s.178; 10, s. 113; 19, p. 56–57; 24, s.91–92].

Між Вацлавом II і майбутнім німецьким королем було укладено шлюбний альянс, що передбачав заручини Адольфового первістка Рупрехта з чотирирічною донькою чеського володаря Анежкою. Король Вацлав II зобов'язувався у стислі строки виплатити посаг своєї доньки в сумі 10 тис. гривень. Ця сума мала бути розділена на дві частини: першу належало передати до 15 серпня 1292 р., а другу – до 6 січня 1293 р. Така поспішність передачі посагу, попри те, що весілля через дитячий вік нареченої мало відбутися нескоро, пояснювалася неплатоспроможністю майбутнього німецького короля та його нагальною потребою в грошах. Натомість Адольф Нассау повинен був віддати в заставу Вацлаву місто і замок Хеб та землі в Саксонії з такими містами, як Альтенбург, Хемніц та Цвікау. При цьому після укладання шлюбу чинність застави анулюувалася. Однак Вацлаву II після цього надавалася можливість довести свої давні права на Хеб, які Адольф мав розглянути і залишити це місто у володінні чеського короля. Крім того, Анежка мала стримати в якості застави місто Вісбаден, замок і місто Ідстейн, а також замок Зонненберг.

Відтак Адольф Нассау пішов назустріч чеським інтересам у Мейсені. Він, зокрема, пообіцяв не виділяти нікому Мейсенське маркграфство, яке після смерті 16 серпня 1291 р. Фрідріха на прізвисько Тутто, не мало володаря. Станній пункт угоди стосувався претензій Вацлава II на австрійські землі, Штирію й Каринтію. Тому Адольф Нассау обіцяв допомогти в укладенні до початку наступного року мирної угоди між Вацлавом II з одного боку, та Альбрехтом Габсбургом і Майнгардом II Герц-Тирольським, – з іншого [7, 179–180; 21, pp. 374, p.676; 22, s.437–440]. Втім, важко судити

про те, чи наміри Вацлава II щодо здобуття цих альпійських герцогств були дійсно серйозними, чи йшлося лише про його прагнення, які не могли бути реалізовані. Щоправда, наростання кризових явищ у північних Альбрехтові землях могло вселяти чеському правителю надію на успіх.

В результаті досягнутих домовленостей церковні курфюрсти і представники чеського короля зійшлися на кандидатурі Адольфа Нассау, однак приховали це від Людвіга II Суворого. Не підозрюючи нічого, Людвіг II Суворий разом з усіма передав свій голос Майнцському архієпископові Герхарду і вже зібрався було святкувати Альбрехтове обрання. Однак Герхард, незважаючи на присутність неподалік від міста вільської дружини Альбрехта Габсбурга 5 травня 1292 р. урочисто проголосив новообраним німецьким королем Адольфа Нассау. При цьому Майнцського архієпископа супроводжувала чисельна група збройного роду [7, s.178; 13, s. 112–113; 14, s. 139–140; 19, p.56–57; 23, s. 427; 24, s.91–92].

На думку німецького історика Алоїса Герліха, в 1292 р. збіглися антигабсбурзькі інтереси Майнцського архієпископа і чеського короля, якому належали голоси двох інших світських курфюрстів. Щодо Кельнського і Трірського архієпископів, то вони, наголошує А.Герліх, досить довго не могли визначитися з кандидатурою майбутнього німецького правителя. І тільки загроза повторних виборів та ймовірна криза влади в імперії змусила обох архієпископів приєднатися до чесько-майнцського табору, внаслідок чого королем і було обрано Адольфа Нассау [12, s.29].

Таким чином, завдяки позиції Вацлава II німецьким королем став Адольф Нассау. Це обрання стало неабиякою несподіванкою для багатьох знатних осіб Священної Римської імперії, позаяк Адольф Нассау був маловідомий широкому загалу її вельмож. Здавалося, що війни між Адольфом Нассау та Альбрехтом Габсбургом не уникнути, та, зрештою, все вдалося врегулювати дипломатичним шляхом. Восени 1292 р. між обома супротивниками було укладено мирну угоду. Згідно з її положеннями, Альбрехт Габсбург визнав королівський титул Адольфа Нассау і передав йому королівські інсигнії. Натомість Адольф Нассау віддав Альбрехтові Габсбургові в лену Австрійське і Штирійське герцогства. Про чеські ж домагання було забуто.

1. Войтович Л.В. Генеалогія династій Рюриковичів і Гедиміновичів / Леонтій Вікторович Войтович. – К., 1992. – 200 с.
2. Воцелка К. История Австрии. Культура, общество, политика / Карл Воцелка; [пер. с нем. В.А.Брун-Цеховского, О.И.Величко, В.Н.Ковалева]. – М.: Издательство "Весь Мир", 2007. – 512 с.
3. История Венгрии: В 3 т. – М.: Наука, 1971. – Том I. – 644 с.

4. *Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.С.Махновця; Відп. ред. О.В.Мишанич.* – К.: Дніпро, 1989. – XVI+591 с.
5. Томек В. *История Чешского королевства / В. Томек; [переводъ съ чешскаго подъ редакцшею В.Яковлева]* – С-Пб.: Издание книгопродавца С.В.Звонарева, 1868.
6. Цольнер Е. *История Австрии / Ерих Цольнер; [пер. з нім.Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолий Онишко, Наталя Іванчук].* – Львів: Літопис, 2001. – 712 с.
7. Antonín R. *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283–1300 / Robert Antonín.* – Brno: Matice Moravská, 2009. – 306 s. – (Knižnice Matice Moravské / svazek 26).
8. *8.Archivum Coronae regni Bohemiae / Edidit Institutum Historicum Rei Publicae Bohemoslovenicae; Opera Venceslai Hrubý.* – Praegae: Ministerium scholarum et instructionis publicae, MCMXXXV (1935). – Tomus I, Inde ab A. MLXXXVI. usque ad A. MCCCXLVI. Fasciculus 1. Inde ab A. MLXXXVI. usque ad A. MCCCXV. – 121 p.
9. *Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters / Nach den Abschriften Franz Lichtensteins herausgeben von Joseph Seemüller.* – Hannover: Hahnsche Buchhandlung, 1893. – Tomus V. Pars II. Ottokars Österreichische Reimchronik. – S. 722–1439. – (Monumenta Germaniae Historica).
10. Dvořáčková-Malá D. *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat / Dana Dvořáčková-Malá // Dvory a rezidence ve středověku: sborník příspěvků z kolokvia konaného 18. března 2005 v Historickém ústavu AV ČR ve spolupráci s Ústavem českých dějin FF UK (Mediaevalia Historica Bohemica, supplementum 1) / uspořádala a redigovala Dana Dvořáčková-Malá.* – 1. vyd. – Praha: Historický ústav AV ČR, 2006. – S. 107–121.
11. Dvořáčková-Malá D. *Václav II. / Dana Dvořáčková-Malá // Přemyslovci. Budování Českého státu / Petr Sommer, Dušan Třeštík, Josef Žemlička, eds. ve spolupráci s Pavlínou Maškovou a Robertem Novotným.* – Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. – S. 328–331.
12. Gerlich A. *Adolf von Nassau (1292–1298) / Alois Gerlich // Nassauische Annalen. Jahrbuch des Vereins für nassauische Altertunskunde und Geschichtsforschung. Bd. 105.* – Wiesbaden, 1995. – S. 17–78.
13. Hádek C. *Konec Přemyslovců v Čechách / Cyril Hádek.* – Praha: Akropolis, 2006. – 208 s.
14. Charvátová K. *Václav II. Král český a polský / Kateřina Charvátová.* – Praha: Vyšehrad, 2007. – 352 s. – (Edice Velké postavy českých dějin / svazek 7).
15. Charvátová K. *Václav II. / Kateřina Charvátová // Čeští králove / Ed. Marie Ryantová, Petr Vorel.* – Praha–Litomyšl: Paseka 2008. – S. 117–129.
16. Krieger K.-F. *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. (1218–1291) do Fridricha III. (1415–1493) / Karl-Friedrich Krieger.* – Praha: Nakladatelství Argo, 2003. – 256 s. – (Edice dějiny Evropy / svazek 4).
17. Malá-Dvořáčková D. *Braniboři v Čechách a zjetí Václava II. (Česko-braniborské vztahy ve 13.století) / Dana Malá-Dvořáčková // Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. – 16. století. Sborník příspěvků přednesených na kolokviu pořádaném ve dnech 12. a 13. května 2004 v Clam-Gallasově paláci v Praze / Uspořádaly Lenka Bobková, Jana Konvičná.* – Praha, 2005. – S. 129–158.
18. Palacký F. *Dějiny národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenu / František Palacký.* – Praha: Nakladatel V.Kočí, 1921. – 1280+XVI s.
19. *Petra Žitavského kronika Zbraslavská // Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých, vydávané z nadání Palackého péčí "Spolku historického v Praze", pořádáním Josefa Emlera.* – Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884. – Díl IV. Kronika Zbraslavská. Výpisy z rozličných kronik s několika zápisy Zbraslavskými. Kronika Františka Pražského. Kronika Beneše Krabice z Weitmile / K vydání upravil Josef Emler. – P. 3–337.
20. *Přibík z Radenína řečený Pulkava. Kronika česká / Překlad J. Zachová // Kroniky doby Karla IV.* – Praha, 1987. – S. 271–438.
21. *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria / opera Josephi Emler.* – Praha: Tiskárna Grégerianis, 1882. – Pars 2, 1253–1310. – 1488 s.
22. Šusta J. *České dějiny.* – Praha: Jan Laichter, 1935. – Dílu II. Část 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví. – 803 s.
23. Vaniček V. *Velké dějiny země Koruny české / Vratislav Vaniček.* – Praha–Litomyšl: Paseka, 2002. – Svazek III. 1250–1310. – 760 s.
24. *Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae / Překlad František Heřmanský, verše přeložil Rudolf Mertlík, historická revise Zdeněk Fiala, spolupráce Marie Bláhová.* – 2. opravené vydání. – Praha: Svoboda, 1976.– 598 s.

РЕЗЮМЕ

ВЫБОРЫ НЕМЕЦКОГО КОРОЛЯ 1292 ГОДА И ПОЗИЦИЯ ЧЕШСКОГО ПРАВИТЕЛЯ ВАЦЛАВА II

Личтей И.М. (Ужгород)

В статье рассматриваются выборы немецкого короля 1292 г. Как оказалось, их результат по большому счёту зависел от позиции чешского короля Вацлава II. Благодаря ему на немецкий трон был избран малоизвестный граф Адольф Нассау.

Ключевые слова: Чешское королевство, Священная Римская империя, Вацлав II, Рудольф I Габсбург, Альбрехт Габсбург, Адольф Нассау, курфюрсты.

SUMMARY

ELECTION OF THE GERMAN KING IN 1292 AND ATTITUDE OF THE CZECH RULER VACLAV II

I. Lichtej (Uzhhorod)

The article explains the election course of the German king in 1292. As it was found its result had depended a lot upon the stand of the Czech king Vaclav II. Thanks to his position a little known count Adolf Nassau had been elected to the German throne.

Key words: Czech kingdom, Holy Roman Empire, Vaclav II, Rudolf I Habsburg, Albrecht Habsburg, Adolf Nassau, electors.

UDK 37 (73)

ОСОБЛИВОСТІ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ТЕСТУВАННЯ В США В КІНЦІ ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

Мишко С. А. (Ужгород)

В статті розглядається історія розвитку педагогічних та інтелектуальних тестів. Автор підкреслює, що, незважаючи на спроби ввести тестування в навчальних закладах США, розвивалася, в основному, теорія тестування. Практичне застосування тестів значно зросло з початку Першої світової війни.

Ключові слова: історія тестування, педагогічні тести, інтелектуальні тести, індивідуальні тести, групові тести, стандартизовані тести, оцінювання тестів.

У зв'язку з реорганізацією системи освіти України, спрямованою на створення спільної бази європейської вищої освіти, зростає значення використання прогресивних методів викладання у вищих навчальних закладах. Одним із таких методів є тестування, яке найбільш ефективно застосовується в системі освіти США. Ми вважаємо актуальним вивчення історії розвитку тестування в США та запозичення прогресивного досвіду його застосування.

Отже, метою нашого дослідження є вивчення особливостей історичного розвитку тестування в США в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Ми поставили завдання критично проаналізувати розвиток тестування і виявити переваги та недоліки тестування на різних етапах історичного розвитку.

Джерельною основою дослідження є монографії та статті американських авторів, в яких розглядається історія розвитку тестування в США, а також сайти мережі Інтернет, присвячені проблемам тестування.

Історіографічні джерела свідчать, що у вузах США оцінювання академічних здібностей шляхом складання іспитів практикувалося ще в ХVІІ столітті. Так, у статуті Гарвардського коледжу було зазначено, що всі абітурієнти повинні бути проекзаменованими ректором або професорсько-викладацьким складом коледжу з грецької та латинської мов. У ХVІІІ столітті було введено іспит із математики, а пізніше - з інших предметів. Практика вступних іспитів була настільки поширеною в Новій Англії, що навіть для вступу в першу громадську школу, відкриту в Лексингтоні (штат Массачусетс) у 1836 році, вимагалось складання усного іспиту [3, с. 64].

Введення стандартизованого тестування в США пов'язують із діяльністю Х.Манна, управляючого шкіл у Бостоні, якого вважають батьком американської освіти. В той час кандидати на отримання документа про середню освіту повинні були пройти усне опитування Радою з питань освіти, яке проводилося протягом кількох хвилин, і, таким чином, не було можливості об'єктивно оцінити глибину знань випускників.